

Iskolai könyvtári problémakörök 2015

Néhány alaptétel:

- Az iskolai könyvtár az egyetlen olyan kulturális intézmény, amivel minden 6-16 éves gyermek, fiatal találkozhat (a tankötelezettség miatt). Így a legfontosabb lehetőség az olvasóvá, könyvtárhasználóvá nevelés területén.
- Az olvasás fontos többek között a tanulás, a kulturális identitás és a személyiségfejlődés szempontjából is.
- Az iskolai könyvtár sokat tud tenni az esélyegyenlőtlenség csökkentéséért.
 - Lehetőséget teremt a differenciált fejlesztésre, a kulturális hátrányok kompenzálására.
- Szakképzett könyvtárostánár szükséges ahhoz, hogy az iskolai könyvtárak hozzáadott értéket tudjanak nyújtani.

A legfontosabb beavatkozási pontok, problémák és megoldási javaslatok

1. Állomány és szolgáltatási képesség

- Megengedhetetlenül nagy azon iskolai könyvtárak aránya, ahol egyáltalán **nem költhettek** állománygyarapításra.
 - Pl.: A 2012-es szakfelügleleti vizsgálat szerint 2012-ben a megyeszékhelyi és kerületi általános iskolai könyvtárak harmada 0 Ft-ot költött állománygyarapításra. Amióta az állami iskolák a KLIK irányítása alá tartoznak, a helyzet tovább romlott.
 - Így az állományok elöregednek.
 - A tankönyvek kötelező könyvtári állományba vétele miatt az összesített statisztika szépnek is tűnhet, de évek óta nagy probléma: **eltankönyvesedés**, így nem tudják könyvtár-pedagógia funkciójukat hatékonyan ellátni.
- Miért gond az elöregedő, eltankönyvesedő állomány?
 - A gyerekek a színes, új, népszerű könyvekre nyitottabbak. Ezek nélkül nehéz olvasóvá nevelni, meggyőzni arról, hogy a könyvtár tele van élménnyel.
 - Elavult kézikönyvekkel, ismeretterjesztő művekkel, számítógépparkkal nehezebb arról meggyőzni, hogy a könyvtár hogyan segíti az önálló tanulást, tájékozódást.
 - Egy elavult könyvtári állomány nem segít megváltoztatni azt a téves nézetet, hogy a könyvtár csak poros dolgokat tárol tudós történészeknek. Így nem tud közel hozni a modern könyvtári szolgáltatásokhoz.
- Amiből nagy a **hiány**:
 - kortárs gyermek- és ifjúsági irodalom (kell az olvasóvá neveléshez és az irodalomtanításhoz)
 - az iskolatípusnak, profiljának megfelelő friss szakirodalom
 - folyóiratok (gyermek, közéleti, ismeretterjesztő, pedagógiai)

- internetelérést biztosító tanulói gépek (adatbázisok, netes források szolgáltatásához, az értelmes internethasználat, a hatékony információkeresés tanításához)
- elektronikus dokumentumok
- állományok elektronikus katalogizálása (integrált könyvtári szoftver megvétele ill. az éves követés előfizetése).
- Nincs pénz **állagmegóvás**ra, könyvkötésre, vagyis a már meglévő kötetek használatban tartására.
- Állományba nem illő, gyarapítási szabályzattal ellentétes központi/ **állami ajándékok**, melyekre igény sincs a könyvtárhasználók körében.
- A jelenlegi 16/2013. EMMI rendeletben előírt, a KELLO tankönyvterjesztéssel kapcsolatos kiadásai és költségei után fennmaradó összeget az iskolai könyvtárak fejlesztésére a KELLO csak **saját raktárkészlete**iből engedné elkölteni.

Megoldási javaslatok:

- A jogszabályban biztosított a **KELLO**
 - tankönyvterjesztésből származó iskolai könyvtárakra fordítandó **összeggel számoljon el és adja át** az iskolai könyvtáraknak (Ld: 7. forrás),
 - tegye lehetővé az összeg elköltését a teljes könyvkereskedelemben kapható kiadványra.
- Szükséges egy, **egyszeri, nagyobb támogatás**
Gyarapítási szabályzatnak és az iskolai (tanulói, pedagógusi igényeknek) megfelelő állományfejlesztés szakmai és anyagi támogatása.
 - Nem bizonyos kiadók, terjesztők raktárkészleteinek kiürítésével.
 - Például tantárgyak mentén a szakmai szervezetek (KTE, HUNRA, IBBY, OFI-PKM, MKKE, tanáregyesületek, szakterületi tudományos szervezetek) bevonásával kidolgozott pályázattal rendszerrel, melynek feltétele az állományelemzés és fejlesztési tervvel egybekötött selejtezés. (Egy tantárgyankénti 20-40 ezres összeg már jelentős változást hozna.)
- Majd az állomány szolgáltató-képességének fenntartására **folyamatos forrás** biztosítása.
- Egy általános **kedvezmény** bevezetése. Pl.: ÁFA-mentes vásárlás vagy adókedvezmény a kiadónak, aki iskolai könyvtárnak kedvezményt nyújt.

2. Könyvtárostanár

- Sok jogszabályi előírásnak megfelelő kollégától megvonták a **pedagógus besorolást**.
 - ez ellentétes a szakmai elvárásokkal és a KLIK ajánlásával (Ld. 8. forrás)
 - ebből adódó problémák: így nem köteles pedagógiai munkát végezni, hátrányos megkülönböztetés éri, alacsonyabb a bére, mint a KJT szerinti besorolás.
- A törvény nem mondja ki, hogy könyvtárostanárt **kell alkalmazni**. Ez gond, mert
 - a könyvtár-pedagógiai tevékenység **egy szakma**, melynek célja többek között az olvasóvá nevelés, a könyvtárhasználóvá nevelés, a tanulás támogatása, a tanítás támogatása. A tevékenységeket tervezett és szakszerű elvégzéséhez szakképzett munkaerő, vagyis könyvtárostanár/tanító szükséges.
 - ha az iskolai könyvtár csak egy szoba könyvekkel, önmagában nagyon kevés, kell hozzá szakember, hogy abból **hozzáadott érték** válhasson,
 - a könyvtárhasználatot mindenhol tanítani kell, hogy minden gyereknek egyenlő **esélyei** legyenek tanulmányai elvégzéséhez, a kultúrához való hozzáféréshez, a felsőoktatásban való helytálláshoz.

- A pedagógus **előmeneteli rendszer** teljesen figyelmen kívül hagyja az iskolai könyvtár szakmai állapotát. E nélkül pedig nem lehet értékelni a könyvtárostánárként végzett pedagógiai munkát.
 - Az iskolai könyvtári munka legkülönbözőbb célú értékelésénél évtizedek óta gond, hogy ketté akarják választani a könyvtári és a pedagógiai munkát. Ez nem lehetséges. Ebből csak bizonytalan helyzetek és torz eredmények szülehetnek.

Megoldási javaslatok:

- kötelező alkalmazás előírása, egyértelműsítése
 - A jogszabályba kerüljön vissza a 2012-ben a törvénybe tett, majd 326/2013 (VII.30) Korm. rendelettel törölt könyvtárostánári minimumlétszám. (A megfogalmazás legyen egyértelmű) Ld.: 9. forrás
- pedagógus besorolás végrehajtása, ellenőrzése,
- statisztikai adatok kérése a probléma és az esélyegyenlőtlenség felméréséhez.

3. A tankönyvekről külön is

- A tankönyvrendelés és terjesztés lebonyolításának rendszere, annak lépései nincsenek következetesen végiggondolva, rengeteg a **felesleges adminisztráció és a hiba**.
 - Az informatikai rendszer nehézkes, működtetése a felhasználóktól az eddigi munkának a többszörösét igényli.
 - A rendszert nem a KELLO, hanem a tanulókért, a KELLO által előállított akadályokat erőn felüli munkával leküzdő pedagógusok működtetik.
 - Nincs biztosítva az év közbeni tankönyvrendelés (mert elfogytak a könyvek).
 - A már kifizetett könyveket sem mind kapták meg a tanulók.
- Egyoldalú a szerződéskötés.
- **Nincs számla**, így a könyvtári nyilvántartások nem lehetnek szabályosak.
- A jelenlegi tankönyvterjesztésben valószínűleg **nincsen valós megtakarítás**, pedig a rendszer átalakításának ez volt hivatalos célja.
 - Az informatikai rendszer nehézkes, működtetése a felhasználóktól az eddigi munkának a többszörösét igényli.
- A jelenlegi **tankönyvi normatíva** nem fedezi a teljes tankönyvcsomagot, a kötelező tankönyvváltás miatt minimálisan forgathatók vissza a használt tankönyvek.

Megoldási javaslatok:

- Javasoljuk, hogy történjen meg a KELLO tankönyvterjesztéssel kapcsolatos tevékenységének pénzügyi átvilágítása, és ez kerüljön nyilvánosságra.
 - A költséghatékonyság számításánál vegyék figyelembe a nem a KELLO-nál, hanem az iskolákban keletkező többletköltségeket, pazarlást is. Pl.: dologi költség (pl. nyomtatások) és elpazarolt személyi erőforrás (jóval több ráfordított idő)
- A KELLO és az oktatási kormányzat tekintse partnernek az iskolai könyvtárosokat és a tankönyvfelelősöket.
 - Vonja be őket a rendelési rendszer, felületek, a megvalósítás módjának kialakításába, fejlesztésébe. (Az eddig kérés nélkül tett javaslatainkat csak minimálisan vették figyelembe.)

4. Kiszámítható, tervezhető finanszírozás szükséges

- A jogszabályban biztosított kis összeget sem kapják meg az iskolák.
 - 16/2013. (II. 28.) EMMI rendelet, 25. § (1) bekezdése értelmében, a Könyvtárellátó a tankönyvterjesztéssel összefüggésben felmerült kiadásai és a

közfeladata ellátásának költségei levonását követően a fennmaradó összeget iskolai könyvtárfejlesztésre fordítja.

- Így gyakorlatilag nincsen tervezhető állományfejlesztés, de még szinten tartás sem. Ugyanez igaz az eszközparkkal, a bútorzattal kapcsolatban is.

Megoldási javaslatok:

- Állandó állományfejlesztési keret biztosítása a költségvetésben.
 - Egy minimális, tanulónkénti 100 Ft is már évi 20-25 friss olvasmány beszerzését tenné lehetővé egy közepes iskolában. Évi 500 Ft pedig már látható fejlesztést is jelenthetne.
 - A minimum normatíva kiegészíthető lehetne egy érdekeltségnövelő támogatási rendszerrel. Amelyik fenntartó, működtető költ állománygyarapításra, az kaphat további kiegészítést. Az önrész biztosítható lehetne támogatón keresztül is.
- További esetenkénti forrás biztosítása állományvédelemre, infrastruktúrára.
- Rendszeres pályázati források biztosítása különösen az alábbi területeken: állományfejlesztés, könyvtári programok, eszközfejlesztés, funkcionális terek fejlesztése.

5. Szakmai támogatás, ellenőrzés

- Szükséges lenne, hogy a 2000-es évek elején létrehozott iskolai könyvtári **tárcaközi bizottság** újra és rendszeresen ülésezzen. Tagjai: oktatásért felelős tárca, kultúráért felelős tárca, KTE, országos pedagógiai szakkönyvtár (OFI-PKM), Könyvtári Intézet
 - Ennek a két szakma határán működő területnek szüksége van a szakmai egyeztetésre a fenti problémák elkerülése, megoldása érdekében.
- a **megyei pedagógiai könyvtárakat** az új rendelet gyakorlatilag teljesen leépítette (Ld. 2. forrás)
 - ma nem kötelező pedagógiai szakkönyvtárat működtetni csak tájékoztatási feladatokat ellátni
 - ezek könyvtárral szakmaibbak, hatékonyabbak lennének
 - az addig vagy korábban működő könyvtárak, könyvtárosok sorsa feltérképezendő, megmentendő, fejlesztendő
 - a megyei pedagógiai szakkönyvtárakra szüksége van:
 - könyvtárostanároknak (pl.: szakmai támogatás, könyvtárközi kölcsönzés)
 - továbbtanuló, önművelő pedagógusoknak (pl.: szakirodalomra)
 - helyi közösségnek, sajtónak (pl.: helyi pedagógia és iskolatörténet)
 - jelenleg érvényes: 48/2012. (XII. 12.) EMMI rendelet a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokról, a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat ellátó intézményekről és a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokban való közreműködés feltételeiről
 - korábbi rendelet, mely előírta a működtetést és annak szakmai, tárgyi feltételeit: 10/1994 MKM rendelet
- **országos** módszertani támogatás, fejlesztés
 - korábban az országos pedagógiai könyvtárnak (OFI-PKM) voltak ilyen feladatai
 - mára egy intézménynek sem egyértelműen kijelölt feladata
- Külön szálakon futó könyvtári és pedagógiai **ellenőrzés**.

Megoldási javaslatok:

- A megyei pedagógiai könyvtárak helyzetének megvizsgálása. Az eddigi károk felmérése.
- Jogszabályi biztosíték szükséges működtetésükre.
- Költségvetési forrás biztosítása.

- A tanfelügyeleti és az iskolai könyvtári szakfelügyelet összehangolása, mert a könyvtárpedagógiai és könyvtárszakmai ellenőrzés együtt adhat képet a könyvtár szakmai minőségéről.

6. Tantervi előírások, megvalósulás

- Az információs műveltség, a könyvtárhasználat, az olvasóvá nevelés céljai, követelménye a NAT-ban mint minden műveltségterületen megvalósítandó követelmény jelenik meg, az egyes területeken **mégsem épül be** szervesen a **tantervekbe**.
- A tantervi előírások minimális **óraszámot** rendelnek a könyvtárhasználati tanításához.
- Az előírt órák nagyon sok helyen nem valósulnak meg, vagyis egyáltalán **nem tanítanak könyvtárhasználatot** vagy csak bizonyos osztályokban. Ez csökkenti az egyenlő esélyeket.
 - okok:
 - nem önálló tantárgy, az iskolai adminisztráció nem tud ezzel számolni, tervezni,
 - nem lesz meg az informatika/magyar tanár heti kötelező óraszám, mivel az informatika óraszám alacsony, ebből a könyvtárhasználatot gondolják elhagyhatónak,
 - nem alkalmaznak könyvtárostanárt.
- A kettős óravezetés adminisztrációs és/vagy költségproblémái akadályozzák a **könyvtári szakórák** megvalósulását. Vagyis a könyvtárhasználat gyakoroltatását, hasznának megtapasztalását.

Megoldási javaslatok:

- Szükséges lenne egy módszertani kiadvány megjelenítésére, és egy a műveltségterületi, tantárgyi követelményeket összehangoló könyvtár-pedagógiai program kidolgozására a NAT és a kerettantervek szintjén. Ez támogatná a tudatos fejlesztést és a valós beépülést az iskolai gyakorlatba.
- Könyvtárostanár kötelező alkalmazása.
- Az intézmény- és pedagógus értékelés kapcsán kerüljön be központi szempontként az információs műveltség fejlesztése, a könyvtárhasználat tanítása.

Ajánlott források

- (1.) Bogyó Katalin, Cs. - Dán Krisztina - Dömsödy Andrea: Útmutató a gyakorlóiskolák könyvtárainak szolgáltatásfejlesztéséhez (Kis KTE könyvek, 5.) Bp., Könyvtárostanárok Egyesülete, 2012, 190 p.
- (2.) Dömsödy Andrea - Szakmári Klára: A Könyvtárostanárok Egyesületének hozzászólása .../2012. (... ..) EMMI rendelet a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokról, a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat ellátó intézményekről és a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokban való közreműködés feltételeiről c. tervezethez, Bp., KTE, 2012, 4 p.; URL: http://www.ktep.hu/sites/default/files/ped_szakmai_szolg_KTE_velemenypdf
- (3.) Dömsödy Andrea (összeáll.): Iskolai könyvtári stratégia, 2012, Munkanyag, Készült az Országos könyvtárügyi konferencia háttéranyagaként, Bp., KTE, 2012, 19 p.
- (4.) Dömsödy Andrea - Szakmári Klára: A Könyvtárostanárok Egyesületének hozzászólása a Köznevelés-fejlesztési stratégiáról szóló előterjesztésről, Bp., KTE, 2014. 3 p.
- (5.) Az iskolai könyvtár mindenki számára a tanítás és tanulás színhelye, Végrehajtási elvek az IFLA és az UNESCO közös iskolai könyvtári nyilatkozatához In: Könyv és Nevelés, 2008/4. mell., 17-38.p., URL: <http://www.opkm.hu/download/ImOk.pdf> Utolsó letöltés: 2011.09.02.

- (6.) Az iskolai könyvtár mindenki számára a tanítás és tanulás színhelye, Az IFLA és az UNESCO közös iskolai könyvtári nyilatkozata, Bp., OPKM, é.n., URL:
<http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/manifesto-hu.pdf> Utolsó letöltés: 2015.01.16.
- (7.) KELLO iskolai könyvtári fejlesztés elmaradása, Bp., KTE, 2015.01.02. 4 p., URL:
http://www.ktep.hu/sites/default/files/KELLO_iskolai_konyvtarfejlesztes_level_2015.pdf
- (8.) KLIK: Gyakran ismételt kérdések az átsorolásokkal kapcsolatban, [Bp.], [KLIK], é.n. URL:
<http://klik.gov.hu/download/f/e1/80000/GYIK-%C3%81tsorol%C3%A1s.pdf> Utolsó letöltés: 2014.06.25. [35. pont 7. p.]
- (9.) A Könyvtárostanárok Egyesületének kérdései, javaslatai A 2011. ÉVI CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről című jogszabályhoz, Bp., KTE, 2012.02.08., 6 p. URL:
http://www.ktep.hu/sites/default/files/KTE_kerdesei_javaslatai_a_%20koznev_torvenyhez_2012_bekuldott.pdf Utolsó letöltés: 2015.01.20.
- (10.) Lázárné Szanádi Csilla - Varga Katalin: Ajánlás, Könyvtári szolgáltatások az iskolákban, Bp., KTE - OFI-OPKM, 2010, 2 p., URL:
http://www.ktep.hu/sites/default/files/KTE_allasfogl_kvti_szolgrol2010.pdf Utolsó letöltés: 2015.01.20.

2015. január 22.

Összeállította: a Könyvtárostanárok Egyesületének elnöksége